

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет історії та філософії

(повне найменування факультету)

Кафедра філософії

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Філософські засади політичного виміру війни»

(тема кваліфікаційної роботи українською мовою)

«Philosophical foundations of the political dimension of war»

(тема кваліфікаційної роботи англійською мовою)

Виконав: здобувач денної/заочної форми навчання
спеціальності 033 Філософія

(код, назва спеціальності)

Смородов Денис Сергійович

(прізвище, ім'я, по-батькові здобувача)

Керівник д.філос.н., проф. Шевцов С.П.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали) (підпис)

Рецензент к.філос.н., доц. Райхерт К.В.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Рекомендовано до захисту:

Захищено на засіданні ЕК № _____

Протокол засідання кафедри

протокол № __ від ____ . ____ . 20 __ р.

№ __ від ____ . ____ . 20 __ р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Завідувач(ка) кафедри

Голова ЕК

(підпис)

(прізвище, ім'я)

(підпис)

(прізвище, ім'я)

Одеса 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Концепції війни	6
1.1 Теорії війни	8
1.2 Існуючі філософські підходи.....	11
1.3 Етика війни	16
Розділ 2. Політичний вимір війни	21
2.1 Війна як політичний інструмент.....	23
2.2 Війна і держава	25
2.3 Міжнародні відносини і війни	27
Розділ 3. Філософські засади сучасних конфліктів.....	30
3.1 Нові форми війни.	32
3.2 Ідеологічні і релігійні війни.	34
3.3 Гуманітарний вимір війни.....	36
Висновок.....	39
Список використаної літератури	43

Вступ

Актуальність теми. Актуальність теми роботи обумовлена постійною присутністю війни в політичному, соціальному і культурному житті людства. Війна як явище супроводжує історію людства з найдавніших часів, і її вивчення є необхідним для розуміння сучасних конфліктів, їх причин та наслідків. У сучасному світі війни залишаються однією з найбільших загроз міжнародній безпеці і стабільності.

Сучасні війни часто характеризуються складними і багатовимірними причинами, що включають економічні, політичні, релігійні та етнічні фактори. Вони набувають нових форм, таких як гібридні війни, асиметричні конфлікти і тероризм, що вимагає нового підходу до їх вивчення і розв'язання.

Ступінь розробленості проблеми дослідження. Філософсько-методологічну базу дослідження склали роботи, присвячені розгляду військової і політичної філософії, в роботах таких відомих філософів і мислителів як Мартін Ван Кревельд, Генріх Гротцель, Рене Жерар, Рудольф Фон Єринг та інші.

Мета і завдання дипломної роботи. Метою даної дипломної роботи є дослідження філософських засад політичного виміру війни, аналіз її причин, наслідків та впливу на політичні, соціальні та етичні аспекти суспільства.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні завдання дослідження:

- Проаналізувати зв'язки між війною та політичною владою.
- Дослідити роль війни як інструменту політичного впливу.
- Розкрити питання виправданості військових конфліктів з точки зору філософських і моральних принципів.

- Проаналізувати нові форми війни, такі як гібридні війни, асиметричні конфлікти та тероризм
- Дослідити вплив нових форм війн на сучасне міжнародне право та глобальну безпеку.
- Проаналізувати основні філософські підходи до розуміння війни.
- Дослідити історичні і сучасні погляди на легітимність і справедливість військових дій.
- Проаналізувати існуючі етичні дилеми пов'язані з веденням війни і її наслідками для цивільного населення.
- Дослідити вплив військових конфліктів на цивільне населення,
- Розкрити питання захисту прав людини і надання гуманітарної допомоги постраждалим під час війни.
- Проаналізувати вплив військових конфліктів на внутрішню політичну стабільність.
- Дослідити ролі війни у формуванні міжнародних відносин, її впливу на геополітичні процеси та міжнародну безпеку.
- Проаналізувати вплив ідеологій і релігійних переконань на виникнення і ведення військових конфліктів.

Об'єкт дослідження – використання насилля в політиці, насилля як інструмент ведення політики.

Предмет дослідження – філософські засади політичного виміру війни, у контексті міжнародних відносин.

Методологічну основу дипломного дослідження складає сукупність засобів і прийомів наукового пізнання. До них належать загально-філософські, загальнонаукові та спеціальні методи, які забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмету. З урахуванням специфіки мети і завдань

дослідження використовувалися наступні методи: метод проблемного аналізу – у процесі аналітичної роботи з теоріями міжнародного права, метод текстуального аналізу – у процесі тлумачення текстів з військової філософії, системний підхід - у процесі дослідження феномену війни в розумінні військових філософів, структурно функціональний метод – у процесі аналізу суспільних наслідків військових конфліктів.

Наукова новизна одержаних результатів.

Дослідження має міждисциплінарний характер використовуючи філософські концепції з теоріями міжнародних відносин, в результаті синтезу яких дістало подальшого розвитку концепції розуміння сучасних військових конфліктів, акцентуючи увагу на їхній гібридній та асиметричній природі пов'язаної з особливостями політичних міжнародних зв'язків.

Практичне значення одержаних результатів.

На основі результатів дослідження можуть бути запропоновані рекомендації щодо удосконалення міжнародного права та створення нових міжнародних угод, спрямованих на запобігання відкритим військовим конфліктам.

Обґрунтування структури роботи.

Структура та обсяг дипломної роботи зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, якими охоплюються дев'ять підрозділів та висновок. Загальний обсяг дипломної роботи – 43 сторінки, у тому числі список використаних джерел 14.

Розділ 1

Концепції війни

Війна, як і багато інших аспектів політичного життя будь-якої країни, часто пов'язується з монополізацією насильства. Сутність монополізації насильства полягає в контролі або домінуванні однієї сторони над іншими у сфері застосування фізичної сили. Це явище можна спостерігати на різних рівнях: від державного до міжнародного. На державному рівні це включає в себе владу держави над її власними громадянами, де держава є єдиним законним користувачем насильства, наприклад, через правоохоронні органи та військові сили. На міжнародному рівні монополізація насильства може проявлятися у владі однієї країни над іншою в контексті конфлікту, коли домінуюча держава використовує військову силу для досягнення своїх цілей.

Філософія монополізації насильства може бути проаналізована через призму різних філософських концепцій. Сюди входять теорії виправданості державного насильства, які досліджують умови, за яких застосування насильства з боку держави є легітимним. Це також включає обговорення права на повстання та оборону, яке розглядає легітимність насильства з боку громадян проти державної влади у випадках несправедливості чи гноблення. Взаємозв'язок влади та насильства є ключовою темою, яка розкриває, як насильство використовується для підтримання або здобуття влади, і як влада може бути інструментом для контролю насильства.

Війна є одним з найбільш насильницьких явищ у суспільстві. Вона призводить до великої кількості людських жертв, фізичних та психологічних поранень, а також руйнування інфраструктури та економіки. Філософське обґрунтування насильства у війні включає в себе етичні питання щодо справедливості війни. Справедлива війна – це концепція, яка аналізує моральну допустимість ведення війни, враховуючи такі аспекти, як правомірність причин війни, етичні методи ведення бойових дій та цілі, які виправдовують

застосування сили. Захист національних інтересів також є ключовим питанням, яке досліджує, коли і як держава може виправдано використовувати силу для захисту своєї території, громадян та суверенітету.

Важливим аспектом є відповідальність за відшкодування заподіяної шкоди під час війни. Це включає моральні та юридичні обов'язки воюючих сторін щодо відновлення зруйнованої інфраструктури, компенсації постраждалим та підтримки процесу примирення. Дослідження цього аспекту війни допомагає краще зрозуміти природу конфліктів, шляхи їх запобігання та мирного вирішення. Розуміння філософських основ монополізації насильства та етичних питань, пов'язаних з війною, є ключовим для розробки стратегій, спрямованих на запобігання конфліктам і забезпечення довготривалого миру.

У світі, де війна та конфлікти залишаються невід'ємною частиною суспільства, філософське дослідження політичного виміру війни стає надзвичайно важливим завданням. Це дослідження дозволяє нам глибше зрозуміти природу конфліктів, механізми виникнення війни та способи її регулювання. Аналіз монополізації насилля дозволяє нам краще розкрити динаміку влади та контролю над насильством у суспільстві, а також сприяє усвідомленню моральних і етичних аспектів вживання сили державою та іншими організаціями. Розуміння різних форм насильства в війні відкриває нам очі на питання етики, справедливості та відповідальності у контексті збройних конфліктів.

1.1. Теорії війни. Теорії війни являють собою комплекс ідей та концепцій, які досліджують природу, причини та наслідки війни в історичному контексті. Вони пропонують різні підходи до розуміння війни, спираючись на роботи видатних мислителів, таких як Карл фон Клаузевіц[8], Мартін Ван Кревельд[9], Томас Гоббс[4] та інші, які вже настільки невіддільно і непомітно укорінені в наш світогляд, що певною мірою їх можна назвати класичними.. Ці теорії ставлять своєю задачею пояснити, чому виникають війни, як вони ведуться, та які наслідки мають для суспільства.

До класичних теорій війни можна віднести, зокрема, теорію справедливої війни, яка сформувалася в межах католицької теології до XIII століття. Вона була розроблена в працях Августина і Фоми Аквінського[5,2] і спрямована на визначення умов, за яких війна може бути морально виправданою. Так само Томас Гоббс, всесвітньо відомий англійський філософ, який у своїй праці "Левіафан" розглядає війну як природний стан людства, що виникає через конфлікт інтересів і прагнення до влади. На думку Гоббса [див.: 4 153-156 с.], у природному стані люди перебувають у постійній війні "всіх проти всіх", де відсутні закони та порядок «...коли люди живуть без загальної влади, яка б усіх тримала у страху, вони перебувають у становищі, яке називається війною, і це війна всіх проти всіх. Бо війна полягає не лише у битві чи бойовій дії, а й у проміжку часу, коли дасться достатньо знаки воля до змагання у битві.» [4, с.153]. Війна, за його словами, є результатом людської природи, яка схильна до егоїзму та агресії. Гоббс вважає, що для уникнення війни необхідно створити сильну державу, яка забезпечить порядок і безпеку через встановлення соціального контракту та суворого контролю за поведінкою громадян «Отже, засада, або загальне правило, розуму в тому, що кожен мусить добиватися миру доти, доки він має надію досягти його, а коли він не може досягти миру, він може шукати й використовувати всі засоби і переваги війни» [4, с.156].

Однією з видатних фігур військової філософії та політології є Мартін Ван Кревельд[див: 9 55-58 с.], ізраїльський військовий історик і теоретик, чий

роботи значною мірою вплинули на сучасне розуміння війни. Мартін Ван Кревельд вважає, що війна є невід'ємною частиною людської історії, але наголошує на тому, що форми і методи ведення війни значно змінюються з часом. Він відзначає, що сучасні війни суттєво відрізняються від класичних міждержавних конфліктів, які домінували в минулих століттях «The news that present-day armed violence does not distinguish between governments, armies, and peoples will scarcely surprise the inhabitants of Ethiopia, the Spanish Sahara, or—to select an example from the developed world—those of Northern Ireland.»[4, с.58].

Кревельд підкреслює важливість розуміння того, як війна еволюціонує, враховуючи соціальні, політичні та технологічні зміни. Одним з ключових аспектів його теорії є поняття "нелінійної війни". Цей тип війни характеризується відсутністю чітко визначених фронтів, що робить конфлікти менш передбачуваними і більш складними для управління. Відмінною рисою нелінійної війни є розмитість меж між комбатантами і некомбатантами, що ускладнює завдання ідентифікації противника та захисту цивільного населення.

Кревельд також звертає увагу на використання асиметричних методів ведення бойових дій у сучасних конфліктах. Асиметричні методи включають партизанські тактики, терористичні акти, саботаж та інші форми підривної діяльності, які менші та слабші сили застосовують для того, щоб компенсувати свою військову слабкість. Такі методи дозволяють меншій стороні ефективно протистояти сильнішому противнику, використовуючи його вразливості.

Особливо актуальною теорія Ван Кревельда є в контексті сучасних гібридних і асиметричних конфліктів. Гібридні війни поєднують традиційні військові операції з нерегулярними методами боротьби, включаючи кібер атаки, інформаційні операції, економічний тиск та політичні маніпуляції. Це створює складний і багатогранний характер сучасних конфліктів, де традиційні стратегії і методи ведення війни часто виявляються неефективними. Роботи Ван Кревельда допомагають глибше зрозуміти природу сучасних військових конфліктів і розробити нові підходи до їх вирішення. Його теорії пропонують

цінні інсайти для стратегічного планування, розвідки та контрзаходів, необхідних для ефективного реагування на виклики сучасної війни.

Рудольф фон Єринг[11], німецький правознавець і соціолог XIX століття, чий погляд на війну також заслуговує на увагу, відомий своєю працею "Боротьба за право", в якій він розглядає боротьбу як основний двигун правового та соціального прогресу. За Єрингом[див: 11 21-23 с.], війна є проявом цієї боротьби на макрорівні, де народи і держави змагаються за свої права, інтереси та вплив. Він вважав, що війна може мати конструктивний характер, сприяючи утвердженню права і справедливості у суспільстві. На його думку, війна може стати інструментом для досягнення соціальної еволюції, забезпечуючи реалізацію правових принципів і підштовхуючи до змін, які в мирний час були б неможливими «While the sword still decided the controversy concerning mine and thine, when the medieval knight sent the challenge to his opponent, even the non-participant may have been forced to surmise that, in the struggle, there was question not only of the value of the thing, of averting a pecuniary loss, but that the person, in the thing, defended himself, his rights and his honor»[11, с. 23]

Таким чином теорії війни надають цінний інструментарій для розуміння війни як багатогранного явища, що включає політичні, соціальні, економічні та етичні аспекти. Незважаючи на те, що ці теорії були розроблені в різні історичні епохи, вони зберігають свою актуальність і сьогодні, надаючи базу для подальших досліджень і теоретичних розробок у сфері воєнних конфліктів та міжнародних відносин.

1.2. Існуючі філософські підходи. Суть будь-якої спроби визначити онтологію війни базується на необхідності глибокого розуміння природи взаємодій у міжнародних відносинах. Війна, як явище, не може бути повністю зрозумілою, якщо ігнорувати її політичний аспект, оскільки саме політика є ключовим чинником, що визначає причини, цілі та способи ведення військових дій. Розуміння війни значною мірою залежить від теоретичних рамок, які ми використовуємо для аналізу міжнародних відносин, точніше різних теорій міжнародних відносин, які надають різні перспективи на ту саму проблему.

Теорія як вища форма організації наукового знання, надає цілісне уявлення про певний об'єкт дослідження, в даному випадку - про війну і міжнародні відносини. Існує безліч теорій, кожна з яких пропонує власне пояснення та інтерпретацію війни. Відповідно до цього підходу,

Кожна теорія міжнародних відносин - будь то реалізм, лібералізм, конструктивізм або інші має власний набір припущень і методологічних підходів. Реалізм, наприклад, розглядає війну як неминучий результат боротьби держав за виживання та силу в анархічній міжнародній системі. Лібералізм, навпаки, бачить можливість зменшення конфліктів через міжнародне співробітництво, демократичні інститути та економічну взаємозалежність. Конструктивізм фокусується на соціальних конструкціях і ролі ідей, ідентичностей та норм у формуванні міжнародної політики і т.д..

У роботі такого теоретика, і вченого як Юрій Мателешко[див.: 6, с. 7] добре структуровані відомі концепти політичних відносин. Наприклад ліберальна теорія міжнародних відносин у своєму ставленні до війни може бути описана через пацифізм, який зазвичай не вважається теорією міжнародних відносин у традиційному академічному сенсі, як це робиться для реалізму, чи конструктивізму однак, пацифізм впливає на міжнародні відносини і включений в дослідження, що стосуються політичних і етичних підходів до війни і миру. Пацифізм представлений різними формами, включаючи абсолютний та контингентний пацифізм спростовує війну як явище необхідно

присутнє всім міжнародним відносинам. Абсолютний пацифізм відмовляється від будь-якої форми насильства та війни, незалежно від обставин, тоді як контингентний пацифізм відмовляється від війни через конкретні умови, наприклад, через небезпеку зброї масового знищення. Відомі філософи пацифісти, такі як Вольтер[3], або Майкл Уолцер[12], підкреслюють моральну неправомірність війни та наполягають на мирних альтернативах вирішення військових конфліктів.

Пацифізм пропонує альтернативи війні, такі як мирні переговори, та ненасильницький спротив. Санкції як метод економічного тиску також відносяться до ліберальної теорії ведення війни. Цей підхід критикує мілітаризм і сприяє зменшенню витрат на оборону, що може бути спрямоване на соціальні та економічні потреби. Пацифістські ідеї що спрямовані на розвиток міжнародних організацій та рухів можуть використовуватися і як допоміжний важіль тиску на дипломатичній арені, що, парадоксально, робить пацифізм не просто запереченням насильства, а інструментом, який може впливати на зміну рівня толерантності до нього.

На протилежність пацифізму, з його повним не прийняттям війни, реалізм розглядає війну як невід'ємну частину міжнародних відносин, де держави діють, виходячи з національних інтересів та прагнення до влади. Класичними представниками реалізму у військовій філософії є такі відомі військові та політичні філософи і мислителі, як Томас Гоббс і Карл фон Клаузевіц. Моральні норми часто не застосовні до міжнародних відносин, і політичні дії визначаються прагматичними міркуваннями. Війна, за реалістичним підходом, є необхідним інструментом для збереження державної безпеки та суверенітету.

Реалістичний підхід у військовій філософії розглядає причини війни через призму національних інтересів та боротьби за владу, і стає інструментом для аналізу геополітичних стратегій і поведінки держав на міжнародній арені з точки зору ймовірності використання насильницьких засобів впливу. Реалізм

ставить розуміння держави як центру угруповання сили, здатної нав'язувати свою волю іншим, що розширює наше розуміння меж дипломатичних дій.

Конструктивізм, в свою чергу, як напрям теорії міжнародних відносин розглядає війну як явище, яке формується через дискурси, ідеї та взаємодії в середині соціуму. Військові конфлікти, згідно з конструктивістським підходом, виникають не лише через умови реальних загроз, але і через їх суб'єктивне сприйняття. Конструктивізм розглядає, як ідеї та ідентичності формують інтереси держав і як ці інтереси можуть змінюватися через їхню взаємодію.

Наприклад, виступи політичних лідерів, висвітлення конфліктів та громадська думка висловлена через медіа ресурси можуть значно впливати на ескалацію або деескалацію військових дій. Цей підхід підкреслює важливість розуміння того, як переконання та соціальні норми впливають на поведінку держав та інших учасників конфліктів. в соціально побутовій реальності, де ідеї, норми та ідентичності визначають природу війни. Зміни в міжнародній нормі можуть призвести до трансформацій в підходах до війни..

Конструктивізм спрямований на аналіз, як соціальні конструкції та ідеї що впливають на початок та хід війни, так і розумінню ролі ідентичності, культури та ідеології у формуванні конфліктів. Цей підхід може сприяти розробці стратегій зміни дискурсів та загальних наративів сприйняття війни. Такий потужний інструмент, може бути спрямований на керування загальною парадигмою розвитку військового конфлікту, через соціальні зміни та вплив на роботу міжнародного співробітництва.

Міжнародні відносини не є процесом незмінним, тому і погляд на війну з часом доповнюється. Наприклад погляд на міжнародні відносини у контексті імперіалістичної та постколоніальної динаміки можна побачити в межах постколоніальної теорії. Постколоніальна теорія розглядає війни в контексті колоніальної історії та її наслідків, що допомагає розуміти корені багатьох сучасних конфліктів, звертаючи увагу на вплив історичних підстав у сучасні військові конфлікти.

Справедливо також зазначити і екологічний підхід, що підіймає питання впливу війни на навколишнє середовище, підкреслюючи екологічні наслідки конфліктів. Екологічна теорія розглядає вплив війни як на екосистеми, клімат, природні ресурси так і на здоров'я людей. Вона досліджує такі аспекти, як забруднення довкілля від військових дій, екологічні катастрофи, спричинені війною, знищення природних ресурсів у зоні конфлікту, вплив воєнної діяльності на біорізноманіття екосистем, а також гуманітарні наслідки для людей, які проживають у зоні військових дій.

Кожен із теоретичних підходів до міжнародних відносин відіграє важливу роль у поясненні природи інтернаціональних взаємодій, до яких належить і війна. Ці підходи надають унікальні перспективи для розуміння сучасних воєнних конфліктів, проте, кожен із них може також стати чинником їх виникнення. Пацифізм, наприклад, пропонує альтернативні мирні шляхи вирішення конфліктів. Він підкреслює важливість діалогу, переговорів та інших ненасильницьких методів, які можуть запобігти війнам і сприяти розвитку миротворчих ініціатив. Завдяки пацифізму, уряди та суспільства можуть бути мотивовані до пошуку компромісів і вирішення конфліктів без використання сили. Проте пацифізм також може призвести до неочікуваних антимілітаристичних ініціатив у країнах, які перебувають у стані військового конфлікту. Це може викликати внутрішні протиріччя та ослаблення обороноздатності, якщо країна, захоплена пацифістськими ідеями, відмовиться від необхідних заходів самооборони.

Реалізм допомагає зрозуміти геополітичні інтереси та стратегії держав. Він наголошує на важливості влади, безпеки та національних інтересів у міжнародних відносинах. Завдяки реалізму держави можуть уникати непродуманих військових авантур та забезпечувати стійкий мир, орієнтуючись на чіткі й прагматичні цілі. Реалізм пропонує реалістичне бачення світу, де міжнародні відносини визначаються боротьбою за владу і вплив. Однак реалізм також заперечує будь-які правила ведення війни, виправдовуючи навіть

економічно не вигідні конфлікти. Це може призвести до затягування конфліктів і втрати можливостей для мирного вирішення суперечок.

Конструктивізм відкриває можливості для трансформації соціальних норм і дискурсів, що підтримують війни, на користь мирного співіснування. Цей підхід підкреслює важливість ідей, культурних практик і соціальних конструювань у формуванні міжнародних відносин. Зміна дискурсу може сприяти формуванню нових норм і цінностей, які підтримують мир і співпрацю. Однак конструктивізм може створити ілюзію достатності зміни одного лише дискурсу для вирішення вже діючого конфлікту. Це може призвести до недооцінки структурних і матеріальних факторів, що впливають на конфлікт, та відсутності реальних заходів для його подолання.

Інші сучасні підходи, такі як феміністська, постколоніальна та екологічна теорії, додають глибини до розуміння складності війни та її наслідків. Феміністська теорія акцентує увагу на гендерних аспектах конфліктів, ролі жінок у війнах і миротворчих процесах. Постколоніальна теорія розглядає вплив колоніальної спадщини на сучасні конфлікти і підкреслює важливість деколонізації мислення. Екологічна теорія аналізує вплив війни на довкілля і взаємозв'язок екологічних проблем з конфліктами.

Ці філософські підходи, комбінуючись, можуть створити більш всеосяжну і ефективну стратегію для запобігання, управління та вирішення сучасних війн. Проте кожна з цих теорій поодиноці не досягає необхідної ефективності. Будь-яка з них може бути використана як зброя для розпалу нового конфлікту, так і як аргумент для його припинення. Лише комплексний підхід, який враховує різні теорії і підходи, може забезпечити всебічне розуміння війни і ефективне вирішення конфліктів.

1.3. Етика війни. Дослідження моральних принципів та стандартів, що регулюють поведінку під час війни, це в першу чергу етичне питання. Визначення умов, за яких війна може бути морально виправданою, а також встановити правила і норми для воюючих сторін, є її основним напрямком. У цьому контексті особливо актуальними є питання легітимності і справедливості війни, які часто супроводжуються складними моральними дилемами. Вирішення подібних дилем відбувається по різному, відповідно до того з якого підходу, чи теорії розглядається поставлене питання. Тому може бути не зовсім зрозумілим яке саме місце, чи яку задачу виконує етика війни, якщо вона не спроможна розв'язати існуючі моральні дилеми війни. Відповідь на це запитання лежить у розумінні того яке саме місце може займати етика війни у існуючих теоріях війни.

Однією з найбільш сконцентрованих навколо етичних питань теорією війни є теорія справедливої війни. При більш детальному її розгляді можна звернутися до такого академіка і мислителя як Кравченко В. Ю[5]. та спробувати зрозуміти зміст ідей викладених Августином та Фомой Аквінським. Теорія справедливої війни відводить розглядання моральних дилем під певні умовні частки розподілу конфлікту.

Jus ad bellum визначає умови, за яких війна може бути розпочата, включаючи легітимну причину, законний авторитет, правильні наміри, пропорційність та використання війни як останнього засобу протидії. Ці критерії мають на меті забезпечити необхідність розпалу війни лише у випадках крайньої необхідності та за умов, що виправдовують застосування насильства.

Jus in bello стосується поведінки під час війни і включає принципи пропорційності та розрізнення між комбатантами і не комбатантами. Принцип пропорційності вимагає, щоб військові дії приводили лише до очікуваних результатів, а також щоб шкода, завдана цивільному населенню, була мінімізованою. Принцип розрізнення вимагає, щоб комбатанти розрізнялися від

не комбатантів, і щоб напад військових здійснювався лише на військові цілі. Ці принципи ставлять своєю задачею мінімізувати негативні наслідки військового конфлікту та захистити цивільне населення від надмірного насильства.

Jus post bellum охоплює питання справедливості після завершення війни, включаючи справедливе відновлення та примирення. Справедливі умови миру забезпечують більшу довготривалість примирення, і сповільнюють появу нового конфлікту у майбутньому. Це включає розподіл ресурсів, репарації, та встановлення стабільних політичних інституцій.

Моральні дилеми війни часто виникають у контексті цих трьох категорій. Наприклад, питання легітимності війни може бути складним, коли йдеться про законність історичної спадщини територій певної нації. У сучасному світі міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, відіграють важливу роль у наданні легітимності військовим діям, однак це не завжди забезпечує однозначне вирішення дилем, особливо коли легітимізація насилля у міжнародній спільноті стає суто політичним процесом. Справедливість війни також може бути складною для визначення, коли йдеться про пропорційність та розрізнення. У сучасних конфліктах, де часто використовуються асиметричні тактики і зброя масового ураження, ці принципи можуть бути важкими для дотримання. Також військові операції, що спрямовані проти терористичних груп або повстанців, часто призводять до значних жертв серед цивільного населення, що піднімає питання моральної відповідальності і виправданості таких дій.

Пацифізм, як альтернативний підхід до етики війни, відкидає будь-яку форму насильства і війни, підкреслюючи моральну неправомірність війни та пропонуючи ненасильницькі методи вирішення конфліктів. Пацифісти стверджують, що навіть у відповідь на агресію слід застосовувати методи ненасильницького спротиву та мирні переговори. Однак, пацифістський підхід стикається з моральними дилемами, особливо у випадках, коли ненасильницькі методи зустрічаються з реаліями війни, у захисті від агресії або припиненні

масових порушень прав людини. Альтернативою цього підходу буде припущення що моральні норми не завжди застосовні до міжнародних відносин, оскільки держави діють, виходячи з власних національних інтересів, що відповідає підходу реалізму. Реалісти стверджують, що війна може бути виправдана, якщо вона служить для збереження національної безпеки та суверенітету. Це піднімає питання про те, чи можуть держави діяти виключно на основі прагматичних міркувань, і як це впливає на моральний аспект війни.

Конструктивізм наголошує на соціальній побудові реальності і ролі ідей, норм та ідентичності у формуванні воєнних конфліктів. Він досліджує, як соціальні конструкції впливають на виникнення та розвиток війни, а також на можливості їх трансформації для досягнення миру. Це дозволяє аналізувати, як зміни в соціальних нормах і ідеях можуть сприяти запобіганню війнам та встановленню тривалого миру. Конструктивістська етика війни звертає увагу на те, як суспільства формують свої уявлення про справедливість, насильство та мир. Моральні норми можуть змінюватися в залежності від історичних обставин, політичних інтересів та культурних особливостей. Таким чином, те, що вважається справедливим або несправедливим у війні, може значно відрізнятися в різних суспільствах і в різні часи. Конструктивізм також досліджує роль ідентичностей та ідеологій у формуванні конфліктів. Війна часто розглядається як результат зіткнення різних ідентичностей, таких як національні, релігійні або етнічні. Ці ідентичності не є природними, вони створюються і підтримуються через дискурси та практики. Конструктивістський підхід досліджує, як певні ідеї та наративи сприяють виникненню війни, а також як вони можуть бути змінені для просування миру.

Етичний аналіз війни з позиції конструктивізму включає критику домінуючих наративів та пошук альтернативних шляхів розв'язання конфліктів. Конструктивісти підкреслюють важливість зміни дискурсів, що виправдовують насильство, і просування нових уявлень про мир та співпрацю. Це може включати переосмислення понять суверенітету, національних

інтересів та безпеки, а також сприяння діалогу та взаєморозумінню між конфліктуючими сторонами. Зміна наративів, безумовно, є складним процесом, який може мати значні політичні наслідки. Наприклад, зміна загального наративу населення певної країни складно підвести під об'єктивний і незмінний механічний процес, що не слугував би інтересам певних ідеологічних груп. Тому питання об'єктивності в досягненні зміни ідеології населення залишається відкритим. Важливим аспектом конструктивістської етики війни є акцент на процесах соціалізації та навчання. Як діти, так і дорослі засвоюють певні уявлення про війну та мир через освіту, медіа та інші форми комунікації.

Етика війни з погляду постколоніальної теорії має на меті вивчення і критику взаємовідносин між колишніми колоніальними державами та їхніми колишніми колоніями. Колоніальна спадщина впливає на сучасні конфлікти, а також як історичні і сучасні форми імперіалізму та гегемонії сприяють виникненню і продовженню війн. Постколоніальна теорія звертає увагу на асиметричність відносин між Заходом та глобальним Півднем, наголошуючи на тому, як економічна, політична і культурна експлуатація формує сучасний світовий порядок і конфлікти.

З позиції постколоніальної етики війни, важливо враховувати історичну нерівність, яка продовжує впливати на сучасні конфлікти. Традиційні теорії війни часто невраховують колоніального досвіду що говорить про асиметричність наповненості інститутів війни різних країн, та загальний дисбаланс військових знань. Постколоніальна етика війни також акцентує увагу на ролі міжнародних інституцій, та різниці підходів до військової філософії у різних країнах, і те як її розвиток має суто централізований характер.

Екологічний підхід до етики війни досліджує вплив військових конфліктів на навколишнє середовище. Необхідність врахування екологічних наслідків війни і розробці стратегій, що зменшують шкоду для навколишнього середовища - це звісно неможлива, але необхідна мета. Війна має не лише соціальні, економічні та політичні наслідки, але й екологічні, які часто

залишаються поза увагою традиційних досліджень. Цей підхід акцентує на необхідності враховувати екологічні наслідки як частину етичної оцінки війни, і важливий економічний чинник.

Під час військових дій відбувається масштабне руйнування природних середовищ існування, забруднення повітря, води та ґрунту, винищення флори і фауни. Наприклад, використання хімічної зброї спричиняє довготривале забруднення територій і завдає шкоди здоров'ю як людей, так і навколишньому середовищу. Вибухи, пожежі, викиди токсичних речовин і руйнування інфраструктури також створюють серйозні загрози для екології.

Екологічна теорія війни закликає до аналізу і врахування екологічних витрат та наслідків при прийнятті рішень щодо ведення військових дій. Вона підкреслює важливість розробки і впровадження стратегій, які мінімізують шкоду для довкілля. Наприклад, військові операції можуть бути сплановані таким чином, щоб уникати руйнування ключових екосистем або зменшувати забруднення навколишнього середовища, або уникати можливих військових маневрів приводячи до екологічних катастроф.

Екологічна етика також акцентує на необхідності післявоєнної екологічної відновлювальної роботи. Відновлення пошкоджених екосистем, очищення забруднених територій, заліснення і реабілітація земель, відновлення водних ресурсів є критично важливими заходами, які мають бути невід'ємною частиною післявоєнного врегулювання, і може бути частиною виплачених репарацій.

Етика війни необхідна для забезпечення комплексного розуміння моральних аспектів війни та розробці етичних принципів, таким ж важливими як і інші. Кожен з підходів до етики війни надає унікальні інструменти для аналізу і вирішення військових конфліктів, від повної відмови від насилля, до її легітимізації в певних рамках, чи повного прийняття. Повна відсутність етичного розглядання війни, в першу чергу, прибирає за собою питання про її закінчення, і як наслідок, питання будь якої регуляції конфліктів. З цього

приводу можна сказати що головною задачею етики війни є сприяння встановленню справедливого і довготривалого миру, та обмеження межі дії військових конфліктів, шляхом вчасного визначення, та розкриття всіх можливих важелів маніпуляції сприяючих появі, та утримання існуючих і майбутніх військових конфліктів.

Розділ 2

Політичний вимір війни

Політичний вимір війни є складним і багатограним аспектом, що включає аналіз взаємовідносин між військовими конфліктами і політичною владою, вплив війни на внутрішню та зовнішню політику держав, а також використання військових дій як інструменту для досягнення політичних цілей.

Військові конфлікти часто стають каталізатором для значних політичних змін всередині країни. Одним із найпоширеніших наслідків війни є консолідація влади, що може проявлятися в зміцненні авторитарних режимів або, навпаки, сприяти демократичним трансформаціям залежно від контексту та специфіки конфлікту. Війна примушує уряди приймати рішення, які в мирний час здавалися б неприпустимими. Це можуть бути обмеження громадянських свобод, введення надзвичайних станів і мобілізація ресурсів на потреби армії. Такі заходи часто виправдовуються необхідністю забезпечення національної безпеки і ефективного ведення бойових дій.

Обмеження громадянських свобод у часи війни може включати цензуру засобів масової інформації, обмеження свободи зібрань і асоціацій, а також посилення контролю за пересуванням громадян. Введення надзвичайного стану дозволяє урядам діяти без обмежень, що накладаються звичайними правовими процедурами, що, у свою чергу, може призводити до зловживання владою. Мобілізація ресурсів на потреби армії передбачає пере напрямом значної частини державного бюджету на військові витрати, що може негативно вплинути на інші сфери життя, такі як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист.

Таким чином, війна призводить до значних трансформацій у суспільному та політичному житті звичайних людей, що може спричиняти соціально-політичні явища, суть яких полягає у перенесенні права на використання насильства з влади на громадянина. Якщо ефективність закону прямо пропорційна здатності державного апарату забезпечувати його дотримання силовими методами, то дієздатність держави прямо пропорційна її спроможності доводити свою необхідність для інших держав. Це означає, що загальна незгода громадян з певним законом своєї країни, яка може проявлятися у формі мирного або насильницького протесту, є певною мірою частковим перенесенням обов'язків з державного апарату на окремого громадянина. Така дія послаблює контроль державного апарату і, як наслідок, підпорядковує волю цього апарату волі громадян. Процеси, які починаються з невдоволення, переходять у фазу активного протистояння, і в своїй суті нагадують війну. Це справедливо як для внутрішніх, так і для зовнішніх військових конфліктів. Подальше обговорення буде стосуватися обох цих аспектів війни, внутрішнього і зовнішнього, як частин єдиного цілого.

2.1. Війна як політичний інструмент. Війна як політичний інструмент завжди була і залишається одним з найважливіших аспектів інтернаціональної політики і внутрішньої політики будь якої держави. Взаємовідносини між війною і політичною владою є складними і багатограними, оскільки війна може слугувати різноманітним політичним цілям і впливати на структуру і функціонування влади як всередині держави, так і на міжнародній арені.

Відомий прусський філософ Карл Фон Клаузевіц стверджував що війна є продовженням політики іншими засобами «First, therefore, it is clear that war should never be thought of as something autonomous but always as an instrument of policy; otherwise the entire history of war would contradict us» [8, с.88]. Цей підхід підкреслює, що війна не є самоціллю, а інструментом для досягнення політичних цілей. Держави використовують війну для досягнення різних цілей, включаючи захист національних інтересів, розширення територій, зміцнення політичної влади, підтримання або зміну балансу сил, а також для забезпечення внутрішньої стабільності шляхом відволікання уваги від внутрішніх проблем.

Внутрішня політична влада часто використовує війну для консолідації влади і зміцнення свого становища. Уряди можуть використовувати військові конфлікти для об'єднання нації навколо спільного ворога, що дозволяє відволікти увагу громадськості від економічних проблем або політичних скандалів. Війна може також слугувати засобом для репресій внутрішньої опозиції і зміцнення авторитарних режимів шляхом введення надзвичайного стану і обмеження громадянських свобод. Історія знає чимало прикладів, коли лідери держав використовували війну для досягнення внутрішніх політичних цілей, зміцнення своєї влади і придушення політичних опонентів.

На міжнародному рівні війна є важливим інструментом зовнішньої політики. Держави можуть використовувати військову силу для досягнення стратегічних цілей, включаючи захист своїх кордонів, забезпечення доступу до ресурсів, встановлення контролю над важливими геополітичними територіями і впливу на міжнародні організації. Війна може також використовуватися як

засіб дипломатичного тиску і примусу для досягнення вигідних угод і поступок від інших держав.

Баланс сил є важливим фактором у взаємовідносинах між війною і політичною владою. Держави прагнуть підтримувати або змінювати існуючий баланс сил, щоб забезпечити свою безпеку і вплив на міжнародній арені. Війна може використовуватися для зміцнення або підризу цього балансу, залежно від стратегічних цілей держави. Наприклад, сильніші держави можуть використовувати військову силу для підтримання свого домінування і стримування потенційних конкурентів, тоді як слабші держави можуть використовувати асиметричні стратегії, включаючи тероризм і партизанську війну, для підризу влади сильніших противників.

Війна також впливає на структуру і функціонування політичної влади. Військові конфлікти часто призводять до змін у політичних інститутах, зміцнення виконавчої влади і зміни політичних еліт. Війна може сприяти розвитку націоналізму і патріотизму, що зміцнює легітимність влади, але також може призводити до внутрішніх конфліктів і нестабільності, особливо у випадках тривалих і виснажливих війн. Держави, що перебувають у стані війни, часто змушені адаптувати свої політичні і економічні системи для підтримки збройних сил, що може мати далекосяжні наслідки для їхнього розвитку і стабільності.

Крім того, війна має значний вплив на міжнародні відносини і систему міжнародної безпеки. Військові конфлікти можуть призводити до створення нових альянсів і коаліцій, зміни геополітичних кордонів і перерозподілу влади на глобальному рівні. Міжнародне право і інститути, можуть займати критичну роль при регулюванні військових конфліктів, і забезпеченні міжнародної стабільності, але їх ефективність часто обмежується політичними інтересами великих держав. Війна як політичний інструмент може використовуватися у різних цілях включаючи захист національних інтересів, зміцнення влади, зміну балансу сил і вплив на міжнародну політику.

2.2. Війна і держава. Взаємовідносини між війною і державою є однією з фундаментальних тем у політичній філософії та міжнародних відносинах. Війна має значний вплив на державу, формуючи її структуру, функціонування та розвиток. Держава, у свою чергу, може використовувати війну як інструмент для досягнення своїх політичних цілей, зміцнення влади та забезпечення національних інтересів. Ці взаємовідносини є складними і багатограними, оскільки війна і держава постійно взаємодіють. Однак умовним полем цих взаємодій як правило виступає саме насилля. Взаємовідносини між війною і політичною владою у контексті насилля є ключовим аспектом розуміння сутності сучасних військових конфліктів та їхнього впливу на державу. Війна як форма організованого насилля є екстремальним засобом, що використовується політичною владою для досягнення різноманітних цілей.

Це насилля має різні прояви, включаючи фізичне знищення, психологічний тиск та економічне руйнування, і завжди супроводжується серйозними етичними та правовими викликами. Політична влада часто вдається до насилля під час війни як інструменту для консолідації і зміцнення своєї позиції. В умовах війни влада отримує можливість запроваджувати надзвичайні заходи, які обмежують громадянські свободи, посилюють контроль над інформацією та репресують опозицію. Це дозволяє урядам зміцнювати своє становище, особливо в умовах внутрішньої нестабільності. Використання насилля також може слугувати засобом мобілізації населення і підвищення патріотичних настроїв, що сприяє легітимізації влади та її рішень. Однак надмірне насилля і репресії можуть мати зворотний ефект, викликаючи невдоволення населення, зростання опору і навіть повалення режиму.

На міжнародному рівні насилля є основним компонентом військових дій, що використовуються державами для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей. Використання військової сили дозволяє державам розширювати свої території, контролювати стратегічно важливі регіони та ресурси, впливати на політичні режими в інших країнах і змінювати баланс сил у міжнародній

системі. Насилля під час війни часто стає інструментом дипломатичного тиску і примусу, що дозволяє державам добиватися поступок і вигідних угод. Однак міжнародне право обмежує застосування насилля, встановлюючи правила ведення воєнних дій і захисту цивільного населення. Порушення цих норм призводить до міжнародного осуду, санкцій і втрати легітимності.

Взаємовідносини між війною і політичною владою у контексті насилля також включають питання моральності і легітимності застосування сили. Держави намагаються виправдовувати свої дії посиленням на необхідність захисту національної безпеки, суверенітету та прав людини. Однак, моральні дилеми часто виникають у зв'язку з масовими жертвами серед цивільного населення, руйнуванням інфраструктури та тривалими соціально-економічними наслідками війни. Використання насилля під час війни вимагає від політичної влади врахування як стратегічних, так і етичних аспектів, щоб мінімізувати шкоду і забезпечити досягнення мирних цілей.

Стан війни в будь-якій країні завжди призводить до ескалації насильства в суспільстві, що в свою чергу спричиняє серйозні внутрішні та міжнародні зміни. Внутрішньо війна викликає соціальну дезінтеграцію, економічні труднощі та гуманітарні кризи. Міжнародна ескалація насильства часто призводить до залучення інших держав і міжнародних організацій, що може ускладнити конфлікт і розширити його масштаби. Міжнародна спільнота часто втручається в нові військові конфлікти з метою регулювання та мінімізації насильства, проте ефективність цих зусиль залежить від політичної волі та співпраці залучених держав, а також від економічних інтересів партнерів.

Використання насильства як інструменту політики має глибокі наслідки для внутрішньої стабільності, міжнародних відносин і глобальної безпеки. Внутрішній конфлікт держави, чи то конфлікт між урядом і громадянами, чи конфлікт між різними групами населення, призводить до стагнації як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Чим менше альтернатив для вирішення політичних питань може запропонувати держава, тим швидше вона вдається до

насильства. Однак використання насильства як останнього засобу для утримання конфлікту рідко є ефективним. Коли насильство стає єдиним способом вирішення питань, держава зазнає сильних внутрішніх потрясінь, що знову уповільнюють пошук альтернативних рішень.

Будь-яка країна, яка ставить за мету знищення іншої держави, приречена на радикальну зміну свого внутрішнього політичного устрою до мілітаристського та авторитарного. Це, у свою чергу, призводить до неможливості ефективно здійснювати геополітичні дії через великий ризик появи громадянської війни та внутрішні невдоволення. Тому, використання насильства як політичного інструменту має не лише миттєві, але й довгострокові негативні наслідки, що впливають на подальші опції розвитку держави.

2.3. Міжнародні відносини і війна. Війна, як один з найстаріших і найрадикальніших засобів вирішення конфліктів, значно впливає на структуру міжнародної системи, поведінку держав, а також на глобальну безпеку і стабільність. У міжнародних відносинах війна також розглядається як крайній засіб, що застосовується тоді, коли дипломатичні і політичні засоби не дають результатів. На стратегічному рівні війна служить інструментом для зміцнення або зміни балансу сил у міжнародній системі.. Військові конфлікти часто змінюють геополітичні кордони і впливають на регіональну і глобальну політику, створюючи нові альянси і змінюючи стратегічні розрахунки держав.

Важливою складовою війни у контексті міжнародних відносин є роль міжнародного права і міжнародних організацій у регулюванні військових конфліктів. Після Другої світової війни було створено систему міжнародних інститутів, які покликані регулювати будь які воєнні конфлікти і забезпечувати мирне вирішення питань. Міжнародне право що повинно встановлювати норми і правила ведення війни, чи Женевська конвенція, що регулюють захист цивільного населення і військовополонених, проте дотримання встановлених

норм майже не відбувається, і має суто дипломатичний підтекст, як один із засобів встановлення перемовин.

Міжнародні відносини також визначаються економічними і політичними наслідками війни. Військові конфлікти призводять до значних економічних втрат, руйнування інфраструктури, гуманітарних криз та потоків біженців. Економічні втрати можуть бути величезними: війна руйнує промислові об'єкти, транспортні шляхи, житлові будівлі, школи і лікарні, що вимагає значних коштів для відновлення. Економічна дестабілізація у воєнних зонах часто призводить до інфляції, знецінення національної валюти і загального зниження рівня життя населення.

Всі ці фактори можуть впливати на країни, які не брали участі у конфлікті, і також впливають і на глобальний ринок, зокрема на енергетичні ресурси. Наприклад, війна в регіонах, багатих на нафту і газ, може викликати коливання цін на ресурси, що впливає на економіки країн-споживачів по всьому світу. Розриви в ланцюгах постачання товарів, збільшення вартості транспортування та страхування також можуть викликати економічні кризи в різних регіонах.

Політичні наслідки війни включають зміну режимів, формування нових урядів, зміцнення або послаблення політичних альянсів і вплив на внутрішню політику держав. Військові конфлікти часто призводять до зміни влади, що може бути як наслідком повалення існуючих режимів, так і результатом зовнішнього втручання. Формування нових урядів після конфлікту часто супроводжується зсувом балансу політичних сил всередині країни, і може впливати на зовнішню політику та економічні домовленості.

Зміцнення або послаблення політичних альянсів є ще одним важливим наслідком війни. Конфлікти можуть привести до формування нових союзів або розпаду старих, що змінює геополітичний ландшафт і впливає на баланс сил у світі. Крім того, війна може впливати на внутрішню політику держав, що

беруть у ній участь, спричиняючи зростання націоналізму, політичної радикалізації або зміни в політичних пріоритетах.

Міжнародна спільнота має залучатися до вирішення проблем, що виникають внаслідок військових дій, надаючи гуманітарну допомогу, проводячи миротворчі операції і підтримуючи відновлення постконфліктних територій. Гуманітарна допомога включає забезпечення населення їжею, водою, медичною допомогою та притулком. Миротворчі операції спрямовані на забезпечення стабільності і безпеки в конфліктних регіонах, часто через розміщення міжнародних сил. Відновлення постконфліктних територій потребує значних ресурсів і зусиль для реконструкції зруйнованої інфраструктури, відновлення економіки і забезпечення сталого розвитку.

Війна у контексті міжнародних відносин також має важливий моральний і етичний вимір. Використання військової сили яке не відповідає принципам справедливої війни, включаючи пропорційність, необхідність і захист цивільного населення, може призвести до формування процесу міжнародного суду, чи трибуналу, такі як Нюрнберзький міжнародний трибунал, чи Міжнародний кримінальний суд, що відіграють важливу роль у притягненні до відповідальності за військові злочини і злочини проти людяності. Однак, політичні інтереси впливають на правосуддя ускладнюючи досягнення справедливості, а проведення повністю об'єктивного трибуналу як правило стає майже неможливою задачею.

Встановленні взаємовідносини між війною і зовнішньою політикою, налагодженні міжнародними організаціями, не є законами, а виконують суто дипломатичну функцію, часто стаючи новим засобом ведення інформаційної війни, і новим важелем в перемовинах і впливаючи на глобальну політику, економіку, безпеку і моральні норми негативно. Війна залишається важливим інструментом державної політики, але її наслідки виходять за межі національних кордонів і вимагають міжнародної координації і співпраці яка часто не відбувається.

Розділ 3

Філософські засади сучасних конфліктів

Філософські засади сучасних конфліктів включають аналіз природи насилля і його етичних меж. Згідно з концепцією насилля як засобу, яку розвивали такі філософи як Карл фон Клаузевіц і Ханна Арендт[7], насилля є інструментом для досягнення політичних цілей, але воно завжди несе в собі ризик виходу з-під контролю і спричинення непередбачуваних наслідків. Арендт[див:7 с. 56-64] підкреслювала, що насилля може бути ефективним у короткостроковій перспективі, але в довгостроковій воно призводить до руйнування політичних і соціальних структур і вимагає постійного застосування для збереження контролю. Етичні межі насилля визначаються принципами пропорційності, необхідності і гуманності, які повинні враховуватися під час ведення військових дій.

Аналіз сучасних конфліктів з філософської точки зору включає розгляд їхніх соціально-економічних і культурних передумов, що допомагає глибше зрозуміти причини та наслідки воєнних дій. Війни часто розглядаються як засіб перерозподілу ресурсів і збереження існуючої влади. Наприклад, економічні інтереси можуть мотивувати країни до ведення війни за контроль над природними ресурсами, такими як нафта чи мінерали. Соціально-економічна нерівність може створювати напругу всередині різних країн, що може призводити до внутрішніх конфліктів або навіть революцій. Культурні передумови, такі як етнічні, релігійні або національні відмінності, також можуть бути джерелом конфліктів. Такі конфлікти мають глибокі корені в історичних і соціальних структурах і часто є важкими для вирішення через їхній символічний і емоційний характер. Вони пов'язані з ідентичністю та належністю певної групи людей до їх культурно-історичного наслідків, що робить їх надзвичайно стійкими до змін і компромісів.

Важливу роль у розумінні цього питання відіграють технології і їхній вплив на ведення війни. Сучасні технологічний прогрес і його наслідки,

зокрема стрибок у інформаційних та комунікаційних технологіях, змінили характер військових дій. Технології зробили війни більш швидкими та зосередженими у завданні великої кількості руйнувань завдяки високоточним зброям і системам стеження, але водночас і більш складними для контролю через використання нових методів ведення бойових дій. Виникають нові етичні дилеми, такі як питання про допустимість використання автоматизованих систем в бойових діях і відповідальності за них. Роздуми над роллю технологій у війні, їхнього впливу на автономію людини, моральну відповідальність і можливість контролю над наслідками військових дій є надзвичайно важливими. Технології можуть змінювати спосіб, у який людина приймає стратегічні рішення у воєнних умовах, знижуючи або збільшуючи моральний тягар відповідальності. Важливо також розглядати, як технології впливають на соціальні структури і взаємодії, змінюючи динаміку дійсної в країні влади і конфлікту з нею на глобальному рівні.

Таким чином, розгляд сучасних конфліктів охоплює широкий спектр питань, включаючи справедливість і легітимність війн, природу і межі насилля, соціально-економічні і культурні передумови конфліктів, а також вплив технологій на ведення війни. Однак для того щоб наблизитися до відповідей на ці питання, спочатку, треба розглянути актуальні для сьогодення форми війни.

3.1. Нові форми війни. Нові форми війни представляють складний і динамічний аспект сучасних військових конфліктів, який включає: гібридні війни, асиметричні конфлікти та тероризм. Ці форми війни характеризуються значною різноманітністю тактик, стратегій та засобів ведення бойових дій, що значно відрізняються від традиційних міждержавних конфліктів, і вимагають глибокого аналізу для розуміння їхньої природи і можливостей ефективного реагування.

Гібридні війни, як одна з найбільш інноваційних і складних форм сучасних військових конфліктів, представляють собою унікальне поєднання різних стратегій та методів. Вони комбінують традиційні військові операції з нерегулярними методами боротьби, такими як кібератаки, інформаційні операції, економічний тиск і політичні маніпуляції. Гібридні війни мають широкий спектр засобів впливу, які використовуються для досягнення стратегічних цілей, при цьому не оголошуючи формальної війни. Це дозволяє агресору залишатися в зоні "сірої зони", що ускладнює пряму військову відповідь та часто призводить до розмивання меж між війною і миром. Гібридні війни також включають використання неофіційних військових формувань, таких як партизани, найманці та терористичні групи, які можуть діяти в інтересах як державних, так і недержавних структур. Це створює додаткову складність, оскільки такі групи часто діють за принципом градації та не мають чіткого статусу, що ускладнює ідентифікацію і протидію. Для ефективного протистояння гібридним війнам потрібні нові підходи до стратегічного планування, розвідки та контрзаходів. Традиційні військові стратегії можуть виявитися неефективними, тому вимагається більш гнучкий та інтегрований підхід до ведення операцій.

Асиметричні конфлікти є однією з ключових форм сучасних військових конфліктів, характеризуючись значною нерівністю в силі та ресурсах між противниками. У таких ситуаціях одна сторона, яка є зазвичай менш потужною,

намагається зрівняти шанси використовуючи нестандартні підходи до боротьби.

Асиметричні конфлікти можуть включати в себе війну між державами та нерегулярними силами, такими як партизани або терористичні групи. У таких війнах менш потужна сторона використовує не військові маневри, у якості методів боротьби, такі як засідки, терористичні акти, саботаж та інші форми підривної діяльності, щоб компенсувати нестачу прямої військової сили. Одним із найбільш ефективних стратегічних підходів у таких конфліктах є використання вразливостей більш сильного супротивника.

Такий конфлікт може використовувати затягування конфлікту за для поборення волі супротивника до боротьби. Це може включати провокації, які мають зацікавити міжнародну спільноту, а також ефективне використання медіа для формування певного наративу. З боку держав, асиметричні конфлікти вимагають розробки та застосування нових стратегій та методів ведення війни. Це включає адаптацію до боротьби в урбанізованих зонах, посилення роботи з розвідкою, контртерористичну діяльність та ефективне використання спеціальних сил.

Тероризм в сучасному світі визначається як одна з найбільш деструктивних та загрозливих форм воєнних конфліктів. Основною метою терористичних організацій є створення атмосфери страху та хаосу серед мирного населення з метою досягнення своїх політичних, релігійних або ідеологічних цілей.

Терористичні атаки, як правило, спрямовані на завдання максимальної шкоди цивільним особам і інфраструктурі. Вони викликають невизначеність та паніку, спричиняючи масові жертви та матеріальні втрати. Групи, які вчиняють терористичні акти, використовують глобальні мережі для вербування, фінансування та планування атак, що робить боротьбу з ними складною для національних та міжнародних організацій безпеки.

Усі ці форми війни підкреслюють необхідність адаптації традиційних військових і політичних стратегій до нових викликів. Гібридні війни, асиметричні конфлікти та тероризм сильно змінюють характер бойових дій, і роблять їх непередбачуваними. Вони вимагають від держав і міжнародних організацій нових підходів до співпраці, обміну розвідувальною інформацією та інших ефективних форм партнерства, у якості контр дії сформованим обставинам.

3.2. Ідеологічні і релігійні війни.

Ідеологічні та релігійні війни мають глибоке коріння в історії людства і продовжують значною мірою впливати на сучасні конфлікти. Ідеології та релігія не тільки формують світогляд окремих індивідів, але й визначають політичні, соціальні та культурні структури суспільств. У контексті сучасних війн ці фактори виступають як основні рушійні сили, що мобілізують маси, виправдовують насилля та визначають стратегії ведення бойових дій.

Ідеологічні війни зазвичай виникають через протиріччя між різними політичними системами та світоглядами. Ідеологічні конфлікти часто мають глобальний характер, оскільки міра досяжності ідеології не обмежується особливостями географічного розташування країни, її національністю, чи навіть часом, єдиним чинником обмеження ідеології є інша ідеологія. Це призводить до того що ідеологічні конфлікти мають особливість до непереривного розширення зони свого впливу і змінення існуючого порядку на міжнародному рівні. Вони також мають значний внутрішньополітичний вимір, оскільки ідеологічні війни часто супроводжуються громадянськими конфліктами і революціями. Під час таких конфліктів ідеології використовуються для виправдання насильства та мобілізації населення, а також для легітимізації влади політичних режимів, що знову підводить нас до питання використання військових конфліктів як чинників зміни політичної

системи країни чи встановлення більш авторитарної внутрішньої політики без чинення організованого спротиву з боку населення.

Релігійні війни мають свої особливості, пов'язані з глибокою вірою і духовними переконаннями їхніх учасників. Роль яка віддана в подібних конфліктах первісному релігійному вченню, як правило, досить мала, замість нього висувається певний, знову ж таки, ідеологічний стимул, який на відміну від ідеологічних конфліктів, отримує лише релігійну основу але не слідкує первісному вченню. Тому вираз «релігійний» у цьому сенсі слід розуміти як «заснований на релігії». Релігія часто виступає як потужний мотиваційний фактор, що спонукає людей до жертв заради вищих цілей. Релігійні конфлікти набули особливої актуальності на Близькому Сході, де протистояння між різними гілками ісламу, такими як суніти і шіїти, призвели до довготривалих війн. Релігійні конфлікти також можуть мати глобальний вимір, оскільки релігійні рухи прагнуть до розширення свого впливу і встановлення своєї релігійної доктрини на міжнародному рівні. У цьому контексті важливою стає роль терористичних організацій, які використовують релігію як ідеологічне обґрунтування для своїх дій.

Ідеологічні та релігійні війни мають глибокі наслідки для політичної стабільності, соціальної структури і міжнародних відносин. Вони часто призводять до поляризації суспільств, виникнення екстремістських рухів і тривалих конфліктів, що важко піддаються врегулюванню. Учасники таких конфліктів часто вдаються до радикальних методів, включаючи тероризм і партизанську війну, що ускладнює їхнє вирішення мирними засобами. Крім того, ідеологічні та релігійні війни мають тенденцію до самовідтворення, оскільки вони живляться взаємною ненавистю і недовірою, що передається з покоління в покоління.

Сучасні ідеологічні та релігійні конфлікти потребують комплексного підходу для їхнього вирішення, що включає політичні, соціальні і культурні заходи. Залучення громадянського суспільства, зокрема релігійних і

громадських лідерів, є важливим для досягнення тривалого миру і стабільності. Вони можуть виступати як посередники у вирішенні конфліктів, сприяти діалогу і взаєморозумінню між сторонами. Освіта і просвіта також відіграють ключову роль у запобіганні радикалізації і насильницького екстремізму, формуючи толерантність і повагу до різноманітності.

3.3. Гуманітарний вимір війни

Гуманітарний вимір війни охоплює різноманітні аспекти, що стосуються впливу військових конфліктів на цивільне населення, а також виникнення та подолання гуманітарних криз. Війна завжди супроводжується значними людськими втратами і стражданнями, що накладає особливу відповідальність на політиків, військових і особливо на міжнародне співтовариство щодо захисту цивільних осіб і надання їм необхідної допомоги. Загалом наслідки які включає в себе порушення міжнародного гуманітарного права викликають велику кількість наслідків.

Військові конфлікти призводять до виникнення зони бойових дій, в межах яких правила міжнародних спільнот, як правило, ігноруються, що призводить до масштабних порушень прав людини, включаючи вбивства, поранення, катування, сексуальне насильство та інші форми жорстокого поводження. Цивільне населення часто стає мішенню або випадковою жертвою воєнних дій, що обумовлює значні демографічні втрати та глибокі соціальні наслідки.

Важливим наслідків появи зони бойових дій є виникнення масових переміщень населення. Люди змушені залишати свої домівки через загрозу насильства, руйнування інфраструктури та нестачу життєво важливих ресурсів. Вимушені переселенці опиняються в умовах крайньої вразливості, стикаючись з проблемами відсутності житла, продовольства, медичної допомоги та засобів до існування. Біженці і внутрішньо переміщені особи потребують спеціального захисту і підтримки з боку держави і міжнародних організацій. Крім того,

вимушені переселенці втрачають доступ до засобів до існування, таких як робочі місця, землі для ведення сільського господарства та інші джерела доходу. Це призводить до економічної нестабільності і залежності від гуманітарної допомоги. Без належної підтримки переселенці не можуть забезпечити себе та свої сім'ї базовими потребами, що створює додатковий тиск на приймаючі громади та держави.

Гуманітарні кризи, спричинені війною, включають не лише негайні наслідки воєнних дій, але й довгострокові соціально-економічні проблеми. Руйнування інфраструктури, зокрема лікарень, шкіл, систем водопостачання та електропостачання, негативно впливає на якість життя і здоров'я населення. Відсутність доступу до медичних послуг, чистої води і електроенергії значно погіршує умови життя, підвищує ризики захворювань і смертності. Знищення освітніх закладів перешкоджає нормальному розвитку дітей і молоді, позбавляючи їх можливості отримувати освіту і розвиватися. Війна також призводить до погіршення економічної ситуації: зростання безробіття і бідності стає невідворотним наслідком руйнування підприємств і скорочення робочих місць. Відновлення економіки після завершення конфлікту вимагає значних зусиль і ресурсів, що часто є серйозним викликом для держави.

Психологічні наслідки війни мають довготривалий вплив на суспільство і є важливим аспектом гуманітарного виміру. Травматичні переживання, пов'язані з насильством, втратою близьких, руйнуванням житла та вимушеним переміщенням, можуть призводити до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та інших психічних розладів. Люди, які пережили війну, часто стикаються з нічними кошмарами, флешбеками, підвищеною тривожністю та іншими симптомами ПТСР. Втрата близьких під час військових дій може призвести до глибокої емоційної травми, яка перетворюється на хронічну депресію, що ускладнює здатність людини функціонувати в повсякденному житті. Руйнування житла і вимушене переміщення з рідного

місця проживання створюють додатковий стрес і почуття невпевненості у майбутньому, що також погіршує психічний стан постраждалих.

Ці психологічні проблеми мають серйозні соціальні наслідки. Зокрема, підвищений рівень стресу і тривоги серед населення може призвести до зниження рівня народжуваності, оскільки люди відчують невпевненість у майбутньому і бояться заводити дітей у нестабільних умовах. Крім того, зростає кількість самогубств серед цивільного населення, що є прямим наслідком психічних розладів, викликаних війною. Особливо вразливими до психологічних травм є діти. Вони можуть страждати від затримок у розвитку, проблем з навчанням та соціальною адаптацією. Військові конфлікти залишають глибокі шрами в душах людей, впливаючи на їхнє психічне здоров'я і соціальну адаптацію протягом тривалого часу. Діти, які зазнали травм під час війни, часто мають труднощі з інтеграцією в суспільство, що негативно впливає на їхнє майбутнє життя та розвиток.

Гуманітарні наслідки війни завжди вимагають комплексного підходу. Їх відновлення, включаючи не лише матеріальну та фізичну допомогу, але й психологічну підтримку постраждалим. Захист цивільного населення, надання гуманітарної допомоги, підтримка постраждалих від війни та відновлення руйнувань, завданих під час військових дій, є обов'язками не лише країни-учасниці бойових дій, а й усієї міжнародної спільноти. Частина наслідків може бути виплачена у якості репарацій, однак пришвидшення відновлення потребує постійної уваги і ресурсів. Міжнародна спільнота повинна забезпечувати підтримку програм з надання психологічної допомоги, реабілітації та соціальної інтеграції постраждалих, а також підтримувати зусилля з відновлення зруйнованої інфраструктури та забезпечення базових потреб населення. Але так як післявоєнний період, також є частиною воєнного періоду, будь яка допомога міжнародної спільноти може виступати у якості ще одного дипломатичного важеля, і рідко відбувається безоплатно.

Висновок

Щоб пояснити загальні засади війни як політичного явища, слід зрозуміти, що війні надаються ті риси, які є частиною політичного бачення, що притаманне конкретному суспільству, і як наслідок є продовженням міжнародної політики. Тому будь-які методи ведення війни, такі як економічний тиск, саботаж внутрішньої діяльності країни, зовнішній політичний тиск та інші, безпосередньо визначаються політичним устроєм країни, яка їх застосовує.

Будь-яке економічне протистояння, ідеологічна війна чи озброєна окупація виявляються як проблема через систему міжнародних відносин, притаманну суспільству. Війна стає неможливою, якщо країна не чинить опір діям агресора. Використання насильства в міжнародній політиці, включаючи бойові дії, військові маневри та застосування різної зброї, є ефективним, але водночас небезпечним методом ведення міжнародної політики. На основі проведеного аналізу можна зробити кілька ключових висновків щодо впливу агресивної зовнішньої політики та мілітаризації на внутрішню політичну стабільність та міжнародні відносини держав.

Перш за все, будь-яка країна, яка ставить за мету знищення іншої держави, неминуче стикається з необхідністю радикальної зміни свого внутрішнього політичного устрою. Країни, які раніше успішно використовували насильницькі методи для вирішення конфліктів, більш схильні застосовувати такі методи знову. Це означає, що військовий стан в країні одразу відображає її політичний устрій на момент його виникнення і включає перехід до мілітаристського та авторитарного режиму, у випадку якщо воєнний конфлікт відповідає потребам діючого керівницького апарату держави, що зумовлює концентрацію влади, посилення контролю над населенням та обмеження громадянських свобод. Такі зміни мають на меті мобілізацію ресурсів для досягнення військових цілей, але водночас створюють вразливості у внутрішній політиці, що може призвести до зростання внутрішнього

невдоволення і конфліктів. Кожне успішне використання насильства для розв'язання політичного конфлікту підвищує ймовірність того, що країна знову звернеться до цього методу, на відміну від тих країн, які не мали значного успіху у веденні війни.

Мілітаризація суспільства та посилення авторитарного режиму в країні призводять до значних економічних та соціальних наслідків. Наприклад, зростання витрат на військові потреби суттєво, що зменшує загальну гнучкість бюджету країни. Це знижує загальний рівень освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення. Збільшення витрат на фінансування військових потреб за рахунок соціальних програм може спричинити масове невдоволення, оскільки люди відчують погіршення свого добробуту. З часом це невдоволення може виливатися у протести і заворушення, для боротьби з якими влада може використовувати репресивні методи. Однак, репресії тільки підсилюють внутрішнє напруження, створюючи замкнуте коло соціальних конфліктів, які з часом можуть перерости у громадянську війну. Громадянська війна підриває стабільність держави і робить її вразливою до зовнішніх загроз, оскільки внутрішні конфлікти послаблюють здатність країни до ефективного ведення зовнішньої політики.

Крім того, агресивна зовнішня і внутрішня політика, та використання насильства як політичного інструменту мають довгострокові негативні наслідки також і для країни агресору. Бойові дії призводять до значних руйнувань інфраструктури, знищення економічних ресурсів та втрат людського капіталу, і можуть затягтися, в наслідок помилки при розробки військової стратегії. Зруйнована інфраструктура уповільнює розвиток країни, оскільки ресурси, які могли б бути спрямовані на розвиток економіки, витрачаються на відновлення зруйнованих об'єктів. Втрата людського капіталу через загибель людей і втечу кваліфікованих спеціалістів за кордон також має негативні наслідки як для економіки, так і для подальшого проведення активної внутрішньої політики. Політичні репресії та порушення прав людини

призводять до втрати довіри до уряду як всередині країни, так і на міжнародному рівні, збільшення рівня корупції, введення антигуманних законів, та розповсюдження дезінформації через перекупку ЗМІ. Це ускладнює співпрацю з іншими державами та міжнародними організаціями, що може призвести до міжнародної ізоляції країни, або повну втрату її суверенності і як наслідок введення на її територію військ інших країн у складі міжнародних організацій, і перетворення її меж на буферну зону, як крайній засіб затримання хаотичного конфлікту. Втрата міжнародної довіри і репутації негативно впливає на геополітичні можливості країни, знижуючи її здатність реалізовувати свої стратегічні інтереси на світовій арені.

Аналіз свідчить про те, що використання агресивної політики і насильства для досягнення політичних цілей є неефективним з точки зору наслідків. Використання насилля призводить до змінення політичного устрою країни, у наслідок сильних соціально-політичних наслідків заданих під час військового конфлікту. Якщо наприклад, спочатку демократична країна виходить із конфлікту вже з авторитарним режимом, то перемога в цьому конфлікті належить країні з новим політичним устроєм. У процесі конфлікту, коли відбулася зміна політичного устрою, демократична країна вже зазнала поразки. У цьому сенсі використання насилля при вирішенні міжнародних конфліктів ставить країну у подвійний ризик. Довгострокові негативні наслідки від таких дій підривають економічний розвиток, соціальну стабільність та міжнародну репутацію держави. Економічний розвиток сповільнюється через значні руйнування і втрату ресурсів, соціальна стабільність підривається через невдоволення населення і репресії, а міжнародна репутація погіршується через агресивну політику і порушення прав людини. Це знижує здатність держави ефективно діяти на світовій арені, зменшуючи її вплив і можливості а також загальний спектр можливих політичних дій, залишаючи лише одне насилля. Тому важливо враховувати ці фактори при формуванні зовнішньої та внутрішньої політики, зосереджуючись на не насильницьких методах

вирішення конфліктів та забезпеченні стабільності і добробуту громадян. Що стосується морального аспекту війни, то, на жаль, можливість чіткої визначеності та виправданості конфлікту як такого, є неможливою без детального та об'єктивного аналізу всіх його аспектів. Такий аналіз повинен включати розгляд усіх можливих політичних, військових, економічних та інших дій, які можуть відбуватися у будь-якому військовому конфлікті. Однак створення подібного аналізу суперечить принципам національної безпеки будь-якої країни, оскільки унеможлиблює проведення будь-яких неочікуваних маніпуляцій та вирівнює розвиток військових інститутів різних країн до одного рівня, а тому малоймовірно.

Список використаної літератури:

1. Бондар В. Сучасні теорії конфлікту. Ужгород: Науковий Вісник Ужгородського Університету, 2010, 220-224 с.
2. Борисова О. В. Доктрина справедливої війни у розробці християнських мислителів часів середньовіччя. Харків: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2022, 20 с.
3. Вольтер Ф. М. Кандід або оптимізм. Київ, 1927. 129 с.
4. Гоббс Томас, Левіафан, Київ: Дух і Літера, 2000, 606 с.
5. Кравченко В.Ю., Теорія «Справедливої війни» для XXI століття, Дніпропетровськ: Вісник Дніпропетровського Університету, 2016, 4-12 с.
6. Мателешко, Ю. П., Теорія міжнародних відносин, Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2020,
7. Arendt Hannah, On Violence, Harcourt: Brace & World, 1970, 106 с.
8. Clausewitz, Carl von, On War: пер. з нім. М. Howard, P. Paret Princeton: Princeton University Press 1989 750 с.
9. Creveld M. L. The transformation of war, London: The Free Press, 1991, 245 с.
10. Girard Rene, Violence and the Sacred, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1977, 455 Козел відпущення
11. Rudolf von Jhering, The Struggle for Law, Chicago: Callaghan & Company. 1915, 198 с.
12. Walzer Michael, Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations, New York: Basic Books, 2015, 416 с.
13. Weber Max Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology, New York: Bedminster Press, 1968, 517 с.
14. Wendt Alexander, Social Theory of International Politics, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, 452 с.